

Türkiye ve Makedonya Ekonomilerinin Konjonktürel Uyumunu Belirleyen Faktörler

Identifying the Factors Affecting Business Cycles Synchronization between Turkey and Macedonia Economies

Türker Şimşek (Gaziosmanpaşa University, Turkey)

Emre Aslan (Gaziosmanpaşa University, Turkey)

Atıla Karkacıer (Gaziosmanpaşa University, Turkey)

Asst. Prof. Dr. Ahmet Güven (Gaziosmanpaşa University, Turkey)

Abstract

This study aim to identify the affecting factors about business cycles synchronization between Turkey and its trade partner, Macedonia. For a better understanding of the subject, we give the theoretical and empirical literatures. Countries are faced with crises and recessions because of often fluctuations in the economy. Dynamic structure of economic fluctuations should be analyzed for the combat the crises and recessions. It must be analyzed the relationship between business cycles fluctuations and economic variables with sophisticated econometric methods. Analyzing the business cycles synchronization is important for the sake of stability and determining the prudential policies. We used Panel Generalized Methods of Moments to analyze the business cycles synchronization between Turkey and its trade partner, Macedonia via STATA. Identifying the determinants of business cycles synchronizations between Turkey and Macedonian economies provide the effective economic policies in these countries. Effective economic policy increase the trade volume between Turkey and Macedonia. If we identify the business cycles synchronization correctly, policy makers take an advantage for interventions on economy. After the analyzed, we conclude that there is a business cycles synchronization between Turkey and Macedonia.

1 Giriş

Sanayi devrimiyle önem kazanmaya başlayan konjonktürel dalgalanmaların piyasa ekonomilerinde sürekli görülmesi ve bu dalgalanmaların neden ortaya çıktığı konusunda, iktisat okullarının fikir ayrılığına düşmesi konjonktürel dalgalanmalar üzerine olan tartışmaların günümüze kadar sürmesine neden olmuştur.

Ülkeler sürekli ve düzenli refah artışını sağlamak için sahip oldukları kaynakları etkin bir şekilde kullanmak ve ekonomik istikrarı sağlamak isterler. Bunun için de istikrarsızlığa neden olan konjonktürel dalgalanmalardan kaçınırlar.

Ekonomik faaliyetlerde baş gösteren genişleme sürecinden sonra yaşanan daralma süreci iktisat ile uğraşanların ilgisini çekmiştir. Bu inişli çıkışlı süreci hangi faktörlerin belirlediğinin bilinmesi istikrarı sağlamak için uygulanacak iktisadi politikaların başarısı için önem arz etmektedir. Krize neden olan faktörler bilinmeden uygulanan politikalar ekonomi üzerinde mevcut durumdan daha da kötü sonuçlar doğurabilir.

Ülkede yaşanan ekonomik dalgalanmalar genel anlamda iki nedenden kaynaklanabilir. Birincisi ülke içi faktörler konjonktürel dalgalanmalara yol açabilir. İkincisi de küreselleşmenin etkisi ile ülke dışındaki faktörler konjonktürel dalgalanmaya sebebiyet verebilir. Küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik bağlantıyı güçlendirerek bu ülkeler arasındaki konjonktürel dalgalanmaların senkronizasyonunu da artırmaktadır. Kültürel, ekonomik ve sosyal benzerliklerin de ülkeler arasındaki konjonktürel uyumu artırdığı iddia edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı da Türkiye ve Makedonya ekonomileri arasındaki konjonktürel uyumu ve bu uyumun belirleyici faktörlerini tespit etmektir. İki ülke arasındaki konjonktürel uyumu analiz etmek için Spearman sıra korelasyon analizi kullanılmış, sonrasında da uyumu belirleyen faktörleri tespit etmek için Panel GMM metodu tercih edilmiştir.

2 Kavramsal Çerçeve

Kısa dönemli dalgalanmalar olan konjonktür hareketleri ekonomideki toplam üretim, işsizlik ve tüketim gibi temel olguları etkileyen dönemsel hareketleri ifade etmektedir. Türkiye ve Makedonya ülkelerinin tarihe dayalı sosyo-kültürel ve ticari ilişkilerinden hareketle iki ülke ekonomileri arasındaki konjonktürel uyum analiz edilmek istenilmiştir.

Konjonktürel uyum denildiğinde ilgili ülke ekonomilerinde yaşanan konjonktürel değişimlerin birbiriyle uyum halinde olması başka bir ifade ile ekonomilerdeki daralma ve genişleme evrelerinin yakın dönemlerde yaşanılmasını ifade edilmektedir. Türkiye ve Makedonya ekonomilerinin konjonktürel uyumunu ekonometrik

yönden analiz etmeden önce iki ülke arasındaki sosyo kültürel ilişkilerden hareketle ticari ilişkiler hakkında bilgi verilmesi konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

3 Türkiye Makedonya Arasındaki Sosyo Kültürel İlişkiler

Türkiye, derin tarihsel, kültürel ve duygusal bağları dolayısıyla Balkanlarda barış, refah ve istikrarın sürekliliğini sağlama sürecinin önemli aktörlerinden bir tanesidir. Türkiye hem devlet hem de sivil toplum düzeyinde Balkanlarda ekonomi, ticari, teknik, sosyal, insani, kültürel ve eğitim alanlarındaki çok çeşitli girişimleri gerçekleştirmektedir (Karagül, 2013).

Bağımsızlığının ilanından beri Makedonya'ya uluslararası alanda siyasi, ekonomik ve askeri açıdan destek olan Türkiye, bu ülkeyi Yugoslavya'dan ayrılan diğer ülkelerle eş zamanlı olarak anayasal ismiyle tanıyarak her alanda ilişkilerini geliştirmiştir. Öyle ki, Üsküp ile Ankara arasındaki pozitif ilişkiler, zaman zaman ülkedeki Türkleri ve Arnavutları şaşırtmıştır. Zira Türkiye, Makedonya'nın toprak bütünlüğünü savunurken; geleneksel olarak izlediği Balkanlar'daki Türk ve/veya Müslüman azınlıkları bulunduran ülkelerin içişlerine karışma aracı olarak kullanmama politikasını devam ettirmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'nin Makedonya'ya yönelik politikasının etnik veya dinsel temelde değil; Makedonya'nın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü ekseninde yoğunlaştığı görülmektedir (Özlem, 2012).

Türk ve Makedon halklarına geleneksel tarihi ve kültürel bağlar çerçevesinde; mevcut dostluk, karşılıklı anlayış ve ortak kültür değerlerinin zenginleştirilmesi ve kültürel alandaki işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti arasında Kültür Alanında İşbirliği Protokolü ile Eğitim Alanında İşbirliğine Ait Protokol 15/10/1993 tarihinde imzalanmıştır. Belirtilen protokollere göre taraflar, iki ülke arasındaki kültürel işbirliğinin geliştirilmesini teşvik edeceklerdir. Müzik, opera, bale, tiyatro ve sinema alanlarında işbirliğinde bulunarak, karşılıklı olarak bu alanlarda yapılacak ortak çalışmaları ve yapımları teşvik edeceklerdir. Bununla birlikte müzeler, kütüphaneler ve diğer kültürel kuruluşlar arasında doğrudan temas ve işbirliği desteklenecektir. Öğretim elemanı ve yayın değişimi dahil iki ülke dil ve kültürlerinin tanıtılması, öğretilmesi ve yaygınlaştırılması konusundaki çalışmalar taraflar arasında desteklenerek teşvik edilecektir (Uluslararası Antlaşmalar, 2014).

İlerleyen yıllar içerisinde her iki devlet arasında kültürel alanda işbirliğini kapsayan anlaşmaların imzalanması devam etmiştir. 2005 yılında ise Türkiye ve Makedonya arasında yapılan bir anlaşmayla Türkiye İktisadi ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın (TİKA) Üsküp şubesi açılmıştır. TİKA'nın sosyal yardımları Makedonya'da yaşayan Türk toplumuna yönelik olmaktadır. TİKA, öncelikle eğitim alanında olmak üzere kitap temini, okul onarımı, demirbaş malzeme temini, öğrenci servisi sağlama gibi eğitimin fiziksel altyapısının desteklenmesi için kampanyalar düzenlemektedir (Rahman, 2012). Ayrıca TİKA'nın Makedonya'da bulunduğu faaliyetlerinden bazı örnekler şöyledir (Biçer ve Doğru, 2013):

- Okulların tadilatı ve tefrişi projesi
- Latsa ve Ocalı köyleri içme suyu projesi
- Arıcılığın geliştirilmesi projesi
- Üsküp Mustafa Paşa Camii Restorasyonu
- Araçınova Belediyesi Köprü İnşaatı Projesi

19 Ekim 2005 de Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Makedonya Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı arasında Makedonya Cumhuriyeti'nde yer alan bazı Osmanlı dönemi eserlerinin onarımı ve rekonstrüksiyonuna yönelik yapılan görüşmelere ilişkin mutabakat zaptı imzalanmıştır (Uluslararası Antlaşmalar, 2014).

Bununla birlikte kültürel ilişkiler açısından "2009-2010 Yıllarına Ait Kültürel İşbirliği Programı" çerçevesinde, iki ülke arasında karşılıklı olarak Kültür Merkezleri açılması kararlaştırılarak Türkiye tarafından Üsküp'te Yunus Emre Türk Kültür Merkezi, geçici bir statüde faaliyete başlamıştır. Ayrıca, Makedonya'da yer alan 500'e yakın Türk eserinin korunması, bakım ve onarımlarının yapılması da kültürel ilişkilerimizin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Biçer ve Doğru, 2013).

4 Türkiye Makedonya Arasındaki Ticari İlişkiler

Türkiye, bölgede yer alan ülkelere, yerleşik olduğu coğrafyada tarihsel, kültürel ve duygusal bakımdan güçlü bağlarla bağlıdır. Bu nedenle başta Makedonya olmak üzere bölgede yer alan birçok devletle ikili ve çok taraflı ilişkiler geliştirebilmektedir. Türkiye hem bölgesel hem de küresel kriz ve çatışmalarda bölgesel ve küresel aktörlerin işbirliğini aradığı bir devlet olarak bu bölgedeki istikrara katkı sağlayacak her türlü girişimi destekleme konusunda üzerine düşen görevden kaçınmamaktadır (Karagül,2013).

Osmanlı tarihinde çok önemli bir yeri olan Balkanlar, Türk dış politikası açısından siyasi, ekonomik, coğrafi, savunma ve güvenlik, ortak kültür ve tarih mirasına sahip olmak gibi nedenlerle önemini her zaman korumuş ve korumaya devam edecek bir bölge olarak kabul edilebilir (Karagül,2013). Türkiye Makedonya'nın

bağımsızlığından itibaren Makedonya ile ilişkilerini oldukça sıcak ve yoğun tutmuş özellikle de karşılıklı ziyarete büyük önem atfetmiştir. Bu durum hem ülkedeki Türk/Müslüman azınlıklarla olan bağı hem de geçmişten gelen sorunların köruklediği aidiyet sorunsalını çözümünde ciddi birer rahatlatma vesilesi olmuştur (Çağ, 2012).

Türkiye ve bölge insanının tarihten gelen bağları son yıllarda tekrar karşılıklı sosyo ekonomik ilişkilerle canlanma eğilimine girmiştir. Bu durumda son yıllarda Türkiye’de AB süreci ve dış politikada yaşanan sosyo ekonomik gelişmelerin balkan devletleri tarafından ilgi ile takip edilmesinden kaynaklanmaktadır. Balkanlardan ülkemize gelen turist sayısındaki artış, üniversite eğitimi için gelen öğrenci sayıları, bu bölgede Türk kültürünün izlerinin yaygınlaşmasında izlenen TV kanalları, Türk dizileri vb. faaliyetler aramızdaki ortak kültürün birer göstergesi olarak ele alınabilir. Bu ortaklık ülkelerin ticari hayatlarına benzer bir etkide bulunarak Makedonya ve Türkiye arasında ilerleyen dönemlerde ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da canlanmasına neden olacağı düşünülmektedir.

Türkiye’den bakıldığında küçük bir pazar olarak algılanan Makedonya tek başına değil de, çevresindeki bölgenin potansiyeli ile birlikte değerlendirildiğinde önemi daha iyi anlaşılacaktır. (Doğan, 2011) Bölgedeki devletlerle tarihe dayalı sosyo kültürel geçmiş, günümüzde sosyo kültürel ilişkilerimizin yanında ticari ilişkilerimizin de gelişmesinde önemli bir yere sahiptir.

Makedonya’nın bölge devletleri ve Türkiye ile ticari ilişkileri incelendiğinde Türkiye’nin istenilen düzeye henüz ulaşamadığı görülmektedir. Makedonya, ticaretinin önemli bir kısmını AB ülkeleri ve Batı Balkan ülkeleriyle gerçekleştirmektedir. 2010 yılında Makedonya’nın en çok ihracat yaptığı ülke 615 milyon dolar ve toplam ihracatında %20 lik pay ile Almanya olmuştur. Makedonya’nın ihracat yaptığı ülkeler arasında Türkiye 45 milyon dolar ve %1,5 luk pay ile 10. sırada yer almaktadır. Makedonya’nın 2010 yılında 539 milyon dolar ve toplam ithalattaki %11.1 lik payla en fazla ithalat yaptığı ülke Almanya olurken, Türkiye 234 milyon dolar ve toplam ithalatın %4.6 lik payı ile 9.sırada yer almaya devam etmiştir. Makedonya’ya yönelik ihracatımızda en önemli maddeler tekstil elyafi ve mamulleri, kara ulaşım araçları, metallerden nihai ürünler ve elektrikli makina ve cihazlar üzerinden gerçekleştirilmekte olduğu görülmektedir (Safi, 2012).

Bunun yanında özellikle son dönemde gözlenen başta büyük Türk şirketlerinin Makedonya’ya olan ilgilerinin artmaya başlaması ticari ilişkilerin artması konusunda önemli bir göstergedir. Ancak yeterli, bir gelişim henüz sağlanamamıştır. Makedonya’da doğrudan yabancı sermaye yatırımı gerçekleştiren Türk şirketlerinin sayısı 100 civarında olup bunların önemli bölümü KOBİ niteliğindeki firmalardan oluşmaktadır. Günümüzde Makedonya ekonomisindeki Türk yatırım tutarının 180 milyon doları aştığı düşünülmektedir (Doğan, 2011). Bu miktarların daha da artması için iki ülke arasında karşılıklı hükümet ve iş adamları düzeyinde ziyaretlerin yapıyor olması ve beraberinde imzalan ikili protokollerin sayısındaki artış ticari ilişkilerimizin güçlendirilmesi için atılan olumlu adımlar arasında yer almaktadır.

Yine bölgede yaşanan uluslararası gelişmeler Türkiye’nin bölge ülkeleri ve Makedonya ile ticari ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Bölge ülkelerinin uluslararası teşkilatlara üye olması Balkanlar’ın istikrarının korunması, çatışmaların önlenmesi ve bölge ülkeleriyle sıcak ilişkilerin gelişmesi açısından büyük önem teşkil etmektedir. Uluslararası askeri bir örgütlenme olarak NATO’nun sağladığı güvenlik ve diğer taraftan AB’nin sağladığı ekonomik, siyasi, sosyal bütünleşme, bölgeyi çatışma ve anlaşmazlıklardan uzak tutabilecek önemli etkenlerdendir. Makedonya da bağımsızlığını kazanmasının ardından uluslararası teşkilatlara üye olma isteğini dile getirmiş ve bu yönde politikalar izlemiştir (Adıyaman, 2012). Bu ve benzeri gelişmeler hem bölge düzeyinde hem de Türkiye ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerin daha sağlıklı ve uzun ömürlü olması yönünde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

5 Veri

Türkiye ve Makedonya ekonomilerinin konjonktürel uyumunun araştırılması için iki ülkenin GSYİH verileri kullanılmıştır. Seriler reel hale getirilmiş ve mevsimsellikten arındırılmış bir halde IMF’nin ve Dünya Bankası’nın veri tabanlarından temin edilmiştir. Makedonya ekonomisinin üç aylık GSYİH verileri 2004 yılından itibaren veri tabanlarında incelenmeye başlandığı için 2004:01 ve 2013:04 dönemleri analize dahil edilmiştir. Analiz ülkelerin logaritmik formdaki GSYİH verisinden elde edilen konjonktür bileşeni serileri üzerine uygulanmıştır. Konjonktür bileşeninin elde edilmesi için Hodrick-Prescott filtresi kullanılmıştır. Türkiye ve Makedonya ekonomilerinin konjonktürel hareketinin analizi korelasyon hesaplamasına dayanmaktadır. Ülke GSYİH verilerinin incelenen dönemde normal dağılmasından dolayı, serilerin normal dağılmasını gerektirmeyen Spearman sıra korelasyon katsayısının kullanılmasına karar verilmiştir. Spearman korelasyon katsayısının hesaplanması aşağıdaki (1) no’lu denklemde gösterilmiştir.

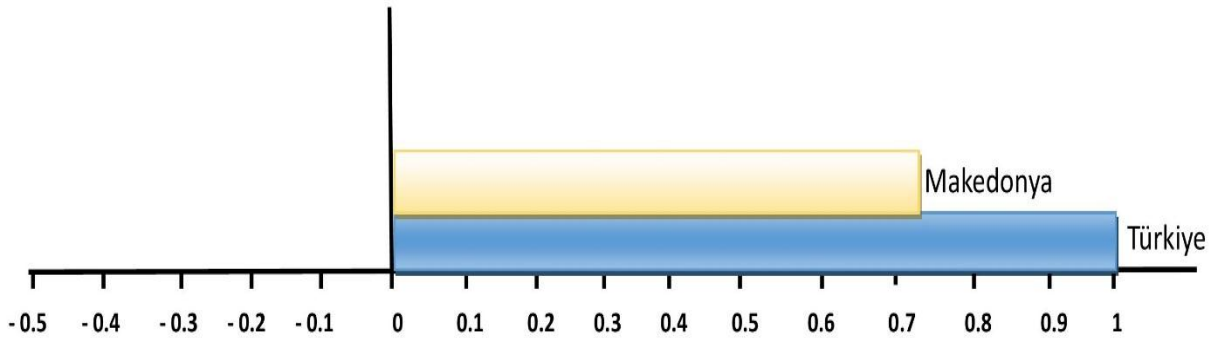
$$\rho_{xy} = 1 - \frac{6 \sum (R(X_i) - R(Y_i))^2}{n(n^2 - 1)} \quad (1)$$

(1) no'lu eşitlikte yer alan R simgesi verinin büyüklük sırasını, X ve Y analiz edilen değişkenleri, n gözlem sayısını göstermektedir. Spearman metodu serilerin ikinci momentlerinin hesaplanması yöntemini kullanmaktadır. Böylece serilerin varyansları bulunmakta ve varyanslar arasındaki doğrusal ilişki elde edilmektedir (Makridakis ve diğerleri,1998).

Spearman sıra korelasyon katsayısı olan (ρ) değeri $-1 < \rho < +1$ arasında değer almaktadır. -1 değeri iki değişken arasında negatif yönlü tam doğrusal ilişki olduğunu; +1 değeri iki değişken arasında pozitif yönlü tam doğrusal ilişki olduğunu göstermektedir. Korelasyon katsayısının 0.50 değerinden az olması, ülkeler arasındaki konjonktür hareketleri uyumunun zayıf olduğunu, 0.50-0.70 arasında olması uyumun vasat olduğunu, 0.70-0.90 arasında olması uyumun güçlü olduğunu ve 0.90-1 arasında olması uyumun çok güçlü olduğunu göstermektedir (Kendall,1962).

6 Bulgular

Ele alınan dönemde Türkiye ile Makedonya ekonomileri arasındaki konjonktür hareketlerinin korelasyonunu aşağıda yer alan Grafik 1 göstermektedir.

Grafik 1. Türkiye ve Makedonya Ekonomilerinin Konjonktür Hareketleri Korelasyonu

İki ülke arasındaki spearman sıra korelasyon katsayısı $0.7 < \rho < 0.9$ arasında olduğu için Türkiye ve Makedonya arasındaki konjonktürel uyumun güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Konjonktürel dalgalanmanın güçlü olmasının nedenlerini tespit etmemiz uygulanacak iktisadi politikaların etkinliği açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan bir sonraki bölümde konjonktürel uyumu etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılacaktır.

7 Türkiye ve Makedonya Arasında Konjonktürel Hareketlerin Uyumunu Belirleyen Faktörler

Türkiye ve Makedonya arasındaki konjonktürel hareketlenmelerin uyumunu belirleyen faktörleri tespit etmek için kullanılacak ekonometrik yöntem Panel Regresyon Modeline dayanmaktadır. Öncelikle literatürde yer alan çalışmalardan yola çıkarak aşağıdaki regresyon modeli oluşturulmuştur.

$$\begin{aligned} Kor_{xy,t} = & \mu_0 + \mu_1 Kor_{xy,t-1} + \mu_2 TYO_{xy,t} + \mu_3 ENİT_{xy,t} + \mu_4 DİT_{xy,t} + \\ & \mu_5 SEKBE_{xy,t} + \mu_6 DKOF_{xy,t} + \mu_7 DOYS_{xy,t} + \mu_8 FFARK_{xy,t} + \\ & \mu_9 ENFA_{xy,t} + \mu_{10} MAPB_{xy,t} + \mu_{11} EDDBA_{xy,t} + \varepsilon_{xy,t} \end{aligned}$$

Modelde yer alan x alt indisi Türkiye'yi, y alt indisi de Makedonya'yı ve t simgesi de zamanı göstermektedir.

KOR değişkeni bağımlı değişken olup Türkiye ve Makedonya ülkelerinin konjonktür hareketleri arasındaki korelasyon katsayısıdır. μ_0 modelin sabit parametresidir. $Kor_{xy,t-1}$ bir dönem gecikmeli korelasyon katsayısının değerini gösterir.

TYO değişkeni Türkiye ve Makedonya arasındaki ticaret yoğunluğunu gösteren endekstir. Aşağıdaki (2) no'lu denklemdeki gibi hesaplanır.

$$TYO_{xy,t} = \frac{X_{xy,t} + M_{xy,t}}{GSYİH_{x,t}} \quad (2)$$

ENİT değişkeni Türkiye ve Makedonya arasındaki endüstri içi ticaret düzeyini göstermektedir. Bu endeksin hesaplanmasında kullanılan Grubel-Lloyd endeksinin hesaplanması (3) no'lu eşitlikte verilmiştir. Eşitlikte yer alan k simgesi sektörleri göstermektedir. Sektörel dış ticaret verileri Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

$$ENİT_{xy,t} = 1 - \frac{\sum |X_{xy,k,t} - M_{xy,k,t}|}{X_{xy,k,t} + M_{xy,k,t}} \quad (3)$$

DİT değişkeni Türkiye ve Makedonya arasındaki dikey ticareti göstermektedir. (4) no'lu denklemde nasıl hesaplandığı gösterilmiştir.

$$DIT_{xy,t} = \frac{XA_{xy,t} + MA_{xy,t}}{GSYIH_{x,t}} \quad (4)$$

XA Türkiye'nin Makedonya'ya ara malı ihracatını, MA ise Makedonya'dan Türkiye'nin gerçekleştirdiği ara malı ithalatını göstermektedir. Bu veriler IMF ve Dünya Bankası'nın veri tabanlarında yer alan girdi-çıkıtı tablolarından elde edilmeye çalışılmıştır. Ara malı ithalatı ve ihracatının toplam ithalat ve toplam ihracatın artış hızında büyüdüğü varsayılarak verisine ulaşılamayan yıllardaki aramalı ithalatı ve ihracatı tahmin edilmeye çalışılmıştır.

SEKBE değişkeni Türkiye ve Makedonya arasındaki sektörel benzerlik düzeyini göstermektedir. Sektörel benzerlik aşağıdaki gibi hesaplanmıştır. Y toplam üretim payını göstermektedir.

$$SEKBE_{xy,t} = \Sigma |Y_{x,k,t} - Y_{y,k,t}| \quad (5)$$

Üç ana sektör üzerinde durulmuştur: Tarım, Sanayi ve Hizmet Sektörü. Ülkeler arasındaki sektörel üretim farklılıkları endeksi de arttırmaktadır. IMF veri tabanından bu veriler temin edilmiştir.

DKOF değişkeni Türkiye ve Makedonya ülke paralarının dolar karşısındaki oynaklık farkını gösterir. (6) no'lu denklemde hesaplanışı gösterilmiştir. π simgesi ülkelerin dolar karşısındaki döviz kurunu gösterir. Dünya Bankası'ndan veriler temin edilmiştir.

$$DKOF_{xy,t} = |(\pi_{x,t} - \pi_{x,t-1}) - (\pi_{y,t} - \pi_{y,t-1})| \quad (6)$$

DOYS değişkeni Türkiye ve Makedonya arasındaki dolaysız yabancı sermaye akımları toplamının Türkiye'nin GSYİH'na oranını ifade eder.

$$DOYS_{xy,t} = \frac{DT_{xy,t} + DM_{xy,t}}{GSYIH_{x,t}} \quad (7)$$

DT Türkiye'ye yönelik, DM'de Makedonya'ya yönelik dolaysız yabancı sermaye yatırımını göstermektedir. IMF sitesinden temin edilmiştir.

FFARK değişkeni iki ülke arasındaki faiz oranı farklılığını göstermektedir. Ülke faiz oranı ile libor oranı arasındaki farkın riski yansıttığı kabul edilerek riskin arttığı durumlarda ülke faiz oranının da artacağı beklenmektedir. Faiz oranı ile gösterilmiştir.

$$FFARK_{xy,t} = \{(i_{x,t} - i_{libor}) - (i_{y,t} - i_{libor})\} \quad (8)$$

ENFA değişkeni Türkiye ve Makedonya arasındaki enflasyon oranları farkını temsil etmektedir. Bu değişken bize ülkeler arasındaki para politikası benzerliğini gösterecektir. Enflasyon oranlarındaki farkın azalması para politikasının benzerliğine ve konjonktürel uyumun artacağına işaret etmekte olduğu düşünülmüştür.

$$ENFA_{xy,t} = T\dot{U}FE_{x,t} - T\dot{U}FE_{y,t} \quad (9)$$

MAPB değişkeni Türkiye ve Makedonya arasındaki maliye politikası benzerliğini göstermektedir. Maliye politikası benzerliğini ölçmek için ülkelerin merkezi yönetim borçları (MYÖB) kullanılmıştır. Maliye politikasında benzerliğin artması konjonktürel uyumu artırmalıdır.

$$MAPB_{xy,t} = \frac{MYÖB_{x,t}}{GSYIH_{x,t}} - \frac{MYÖB_{y,t}}{GSYIH_{y,t}} \quad (10)$$

EDBA değişkeni Türkiye ve Makedonya'nın enerji konusunda dışa bağımlılığını göstermektedir. Enerjide dışa bağımlılığı yakın seviyede olan ülkelerin konjonktürel uyumunun da benzer olduğu görülür.

$$EDBA_{xy,t} = \frac{EM_{x,t}}{EK_{x,t}} - \frac{EM_{y,t}}{EK_{y,t}} \quad (11)$$

Son olarak ε simgesi de modeldeki hata terimini göstermektedir.

8 Tahmin Sonuçları

Türkiye ve Makedonya ekonomileri arasındaki konjonktürel uyumu etkileyen faktörleri belirlemek için oluşturulan ekonometrik model, panel-GMM metodu ile tahmin edilmiş ve sonuçlar Tablo1'de gösterilmiştir.

Tabloda parantez içindeki değerler olasılık değerini göstermektedir. * işareti %1, ** %5 ve *** %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı katsayıları göstermektedir.

Tablodaki F değeri modelin bütün olarak %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. AR (1) değeri modelin hata terimleri arasında birinci dereceden otokorelasyon olduğunu ve AR (2) istatistiği hata terimleri arasından ikinci dereceden otokorelasyonun olmadığını göstermektedir. Araç değişkenlerin doğruluğunu tespit etmede kullanılan Sargan ve Hansen testleri sonuçlarına bakıldığında, %5 anlamlılık düzeyinde araç değişkenlerin geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Bağımlı değişkenin gecikmesini gösteren Kor_{t-1} değişkeninin %10 önem düzeyinde anlamlı olması değerinin modele eklenmesinin doğru bir karar olduğunu bize gösterir. FFARK değişkeni %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkararak, Türkiye ve Makedonya arasında faiz oranları farkının azaldığını ve konjonktürel uyumun arttığını göstermektedir. ENFA değişkeni de %5 önem düzeyinde anlamlı çıkararak Türkiye ve Makedonya arasındaki enflasyon oranları arasındaki farkın

arttığı ancak istatistiksel olarak anlamlı çıkması ülkelerin farklı şoklara maruz kaldıkları için artan enflasyon oranı farkının konjonktürel uyumu azaltmayıp arttırdığı sonucu ortaya çıkmaktadır. MAPB değişkeni de %10 önem düzeyinde anlamlı çıkarak Türkiye ve Makedonya arasında maliye politikası farklılığındaki artışın konjonktürel uyumu arttırdığı sonucu ortaya çıkar. Bunun nedeni de ülkelerin farklı şoklara maruz kalmaları olabilir. Diğer değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı çıkmaması ilgili değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ilişkinin doğrusal olmamasından kaynaklanabilmektedir.

Bağımsız Değişkenler	Katsayı Değeri	Standart Hata	t İstatistiği	p Değeri
Kor _{t-1}	-0,49***	0,368	-1,33	0,082
TYO	32,45	32,600	0,99	0,341
ENİT	1,75	0,873	2,01	0,104
DİT	-47,64	43,984	-1,08	0,303
SEKBE	-3,75	1,718	-2,18	0,167
DKOF	0,006	0,008	0,75	0,435
DOYS	63,034	93,352	0,67	0,470
FFARK	-0,072*	0,021	-3,42	0,008
ENFA	0,058**	0,025	2,32	0,020
MAPB	0,021***	0,006	3,5	0,070
EDBA	-0,0032	0,003	-1,06	0,329
AR (1)		-2,86 (0,029)	F İst.	2,38 (0,046)
AR (2)		1,56 (0,166)	Gözlem Sayısı	40
Sargan İst.		13,47 (0,094)	Kesit Sayısı	2
Hansen İst.		24,12 (0,096)	Zaman Boyutu	10 Yıl
			Araç Değişken S.	29

Tablo 1: Panel GMM Tahmin Sonuçları

9 Sonuç

Türkiye ve Makedonya arasındaki sosyo kültürel ve ticari ilişkilerin kökeni bölge devletlerinin tarihsel bağlarına kadar uzanmaktadır. Uzun zaman boyunca benzer bir kültürü paylaşan iki devlet arasında geçmişten günümüze miras olarak gelen bu bağlar günümüzde özellikle iktisadi ve sosyal alanda kendini yeniden canlandırma eğilimine girmiş bulunmaktadır. Özellikle iki devlet arasında yaşanan son gelişmeler incelendiğinde bu durum açıkça gözlenmektedir.

Her iki devletin de bu kapsamda karşılıklı attıkları adımlar, ikili anlaşmalar ortak protokoller ve karşılıklı iş birliği faaliyetleri bunun kanıtıdır. Bu durum hem devlet düzeyinde hem de iş adamlarının karşılıklı ilişkilerinin genişlemesine neden olmuştur. Özellikle küreselleşme süreci ile birlikte yaşanan tüm bu gelişmeler iki ülke ekonomisinin birbirlerinden etkilenmesini ve aralarında konjonktürel bir uyumun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye ve Makedonya arasındaki konjonktürel uyumun 2004 yılından sonra giderek arttığı ve faiz farklılığı değişkeni %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkarak, Türkiye ve Makedonya arasında faiz oranları farkının azaldığını, enflasyon oranları arasındaki farklılığı ifade eden değişken de %5 önem düzeyinde anlamlı çıkarak Türkiye ve Makedonya arasındaki enflasyon oranları arasındaki farkın arttığı ancak istatistiksel olarak anlamlı çıkması ülkelerin farklı şoklara maruz kaldıkları için artan enflasyon oranı farkının konjonktürel uyumu azaltmayıp arttırdığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Maliye politikası benzerliği değişkeni de %10 önem düzeyinde anlamlı çıkarak Türkiye ve Makedonya arasında maliye politikası farklılığındaki artışın konjonktürel uyumu arttırdığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni de ülkelerin farklı şoklara maruz kalmaları olabilir. Diğer değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı çıkmaması ilgili değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ilişkinin doğrusal olmamasından kaynaklanabilmektedir.

Kısaca Türkiye ve Makedonya arasındaki konjonktürel uyumun arttığı gözlenmektedir. Bu artışın Türkiye ve Makedonya arasındaki faiz oranları farkının azalmasına, farklı maliye politikası uygulanılmasına, ticaretin artmasına bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca para politikası benzerliğindeki bir artışın da konjonktürel uyumu azalttığı görülmektedir. Bu bulgular altında Türkiye ve Makedonya'da uygulanacak politikalara kara verirken dünya konjonktürel hareketinin de göz önünde bulundurulması gerekir. Ayrıca istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilen değişkenler üzerinden iktisadi politikaların izlenilmesi gerek iktisadi politikaların etkinliği gerekse de ülke ekonomisinin refah seviyesi bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Adıyaman, 2012. “Türkiye-Makedonya İlişkileri”, *Makedonya Ülke Bülteni*, Editör; Gökhan Bahçecik Ekoavasya Yayın No: 2012/3.
- Biçer ve Doğru, (2013). *Kuruluşundan Beri Makedonya –Türkiye İlişkileri*. TUIÇ Akademi Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği Yayını. (<http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/balkanlar/3987-kurulusundan-beri-turkiye-makedonya-iliskileri>) (Erişim tarihi: 10.03.2014).
- Çağ, 2012. “Dağılan Yugoslavya’nın Ardından Makedonya ve Türkiye”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslar Arası Avrasya Strateji Dergisi*, **1**, p.197-216.
- Doğan, 2011. “Türk Girişimcilere Yönelik Makedonya’daki Yatırım Fırsatları ve Bölgedeki Dış Ticaret Ortamı” İzmir Ticaret Odası.
- Karagül, 2013. “Türkiye’nin Balkanlardaki “Yumuşak Güç” Perspektifi: TİKA”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, **8(1)**, p.79-102.
- Kendall, 1962. **Rank Correlation Methods**. Griffin, London.
- Lucas, 1977. “Understanding Business Cycles”, *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, **5(1)**, p. 7-29.
- Makridakis, Wheelwright, & Hyndman, 1998. **Forecasting Methods and Applications**. John Wiley and Sons Inc., New York.
- Özlem, 2012. “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD’nin ve Türkiye’nin Balkanlar Politikalarının Bosna Hersek Kosova Ve Makedonya Krizleri Örneğinde İncelenmesi”, *Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, **1**, p. 23-39.
- Parasız ve Bildirici, 2006. **Modern Konjunktür Teorileri**. Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Persons, 1926. “Theories of Business Fluctuations”, *The Quarterly Journal of Economics*, **41**, p. 94-128.
- Rahman, 2012. **Makedonya’da Türk Azınlık Ve Makedonya-Türkiye İlişkileri**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Safi, 2012. “Sunuş”, *Makedonya Ülke Bülteni*, Editör; Gökhan BAHÇECİK EkoAvasya Yayın No: 2012/3.
- Taban, 2006. **Modern Konjunktür Teorileri**. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Uluslararası Antlaşmalar, 2014. Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti Arasında Kültür Alanında İşbirliği Protokolü, <http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?5462> (Erişim tarihi: 09.03.2014).
- Uluslararası Antlaşmalar, 2014. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı İle Makedonya Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Arasında Makedonya Cumhuriyeti’nde Yer Alan Bazı Osmanlı Dönemi Eserlerinin Onarımı ve Rekonstrüksiyonuna Yönelik Yapılan Görüşmelere İlişkin Mutabakat Zaptı, <http://ua.mfa.gov.tr/> (Erişim tarihi: 10.03.2014).